

Haneke olan-biteni anlatıyor

Bu başlık bir şaka.

Ama 'keşke' yapsa, *nasıl bir şey* olurdu, diye doğrusu çok merak ediyorum.

Çünkü çok kişinin onun filmlerini izlemeye tahammül edemediğini biliyorum.

Bunun üzerinde epey düşündüğüm de oldu; ve benim en beğendiğim, filmlerini izlerken '**hakikat**'a değdiğim hissine kapıldığım günümüz yönetmenleri arasında en başta gelen belki de o.

Birkaç yıl önce eserleri üzerine onunla bir '*nehir söyleşi*' yapan Michel Cieutat ve Philippe Roueyer'in (altı yıl önce okuduğum) kitaba ("*Haneke Haneke'yi Anlatıyor*") yazdıkları önsözde de belirttikleri gibi:

"Haneke'nin sinemasının kalbinde, yeniden yaratılan ses ve görüntülerin düzeninde insanların ve durumların hakikatine ulaşmak kaygısı var."

Çünkü onun sineması başından beri (bende en çok iz bırakan filmi "*Aşk*") hayatın can alıcı yanlarını didikliyor, kazıyor, kaşlıyor, seyircisinin huzurunu kaçırıyor ve onu, kesin diye bildiklerini gözden geçirmeye davet ediyor.

Ben de (bunu onun hoş görüsüne sığınarak yazıyorum) tamı tamına onun gibi, "*insan bir kere temel sorunları kendine sormaya başlayınca bunları bugünden yarına öyle unutamaz*" diye düşünüyorum.

Oysa herkes için öyle olmadığını da görüyorum.

Bunun giderek bir *salgın* gibi yayıldığına, hatta öğütlendiğine ve bu '*unutuşun*' büyük düşünür / yönetmenin kullandığı bir tanımla "*duygusal buzlanma*" ya kadar vardığına ilişkin epey kişisel tanıklığım var, maalesef.

“Buzlaşmaya” doğru giden yolda ilk adım ‘kaygısızlık’ Haneke’ye göre.
“Buzlaşma dememek için soğukluk diyelim”, demiş.

“Hep sözü edilen *bütün değerlerin* geçersiz olduğunun işareti bu soğukluk.

Zaman zaman yine hayatta bir yer edindikleri oluyor, ama toplumumuzda giderek daha geçersizleşiyorlar.”

Ben, buna uzun zamandan beri çevredeki gözlemlerim (bazen çaresizliğimle), kendimce başka bir tanım buldum:

Görmek istememek.

“Bir durumun üzerinden atlamak.”

Esas **utanç** kötülüğü icra eden insanlarda değil.
Onu görmemek için gözlerini kapayanlarda.
Onun bütün filmlerinde var o insanlar.

Yoksa *uzak durulmaya çalışılan* biraz da bu mu?

Şefkat duygusu körelen insanların sayısını tam da *insanlığı düzeltmeye kalkışanlar* artırıyor olabilir mi?

Bir örnek:

“Adam yoksulluğu, üçüncü dünyayı, bizi korkutan her şeyi temsil ediyor; ancak tahrip ederek, yok ederek kurtulabiliriz onlardan. İçeriye girmesindense adamın kolunu bacağını kırmayı tercih ederiz.”

İlk kişisel filmi “*Kemirgenler*” üzerine söylemiş bunları.

Söyleşide, “*Ulrike Meinhof’un hümanist fikirlerle yola çıkıp Baader grubuna bir terörist olmaya varan çelişkiyi nasıl açıkladığı*” sorulduğunda da , şöyle diyor Haneke:

Bütün ideolojilerin ezeli meselesidir bu.

Bir fikrin ideolojiye dönüşmesi uzlaşmaz çelişkiler,

**antogonizmalar yaratır
ve insanlar arasındaki ilişkiler
hızla insanlıktan çıkar.**

Beyaz Bant'ın (Das White Band, 2009) ele aldığı tema da bu.

Kitabın daha ileri bir bölümünde (sayfa 372) aynı filme değinirken, bugün beni çok ürküten, *can alıcı* o tespitine tekrar dönüyor büyük Usta:

“Bir **ideali** *mutlak* haline getirmenin ve bir **fikri** *ideolojiye dönüştürmenin* her zaman için *tehlikeli* olduğunu göstermek istiyordum.”

İyi bir fikrin bile, ‘*sistem*’ olarak *inşa edilip ideolojiye dönüşmesinin* *tehlikeye* dönüşmek olduğunu gösterdi bize Haneke.

Ona müteşekkirim ve insanlığın bugün sürüklendiği hâli nasıl gördüğünü o yüzden çok merak ediyorum.

Galiba, onun esas anlatmak istediği,
“*Feministlerde sevmediğiniz militan yanları mı?*”
sorusuna verdiği şu cevapta gizli:

“Esas olarak sevmediğim, onların kendilerine düşman icat etmeye yönelten ideolojileri.

Bu çok aptalca. Maşizim kadar aptalca!”

Bana göre de, en yeni ve doğru (bazı zihinlerde insanlığı kurtaracağına inanmak düzeyine eriştirilmiş) bir düşüncüyü *her* ne olursa olsun, bir *izm*'e dönüştürmek, bir kere çok eski; ikincisi, birilerini ille de öyle düşünenlerin karşında konumlama *hırslı* dili, evet, aptalca.

Ve işte Haneke'den en vahim sözler:

“*Bugün İslamcılarla ilgili durum elbette ayrıntılarda farklılık gösteriyor, ama meselenin özü hep aynı.*”

Bunu bir *Batılı entelektüel* söylüyor.

Aslında galiba hepimizin sorunu da aynı: *Kendimiz*.

“Bir keresinde işlerimin bütünü tanımlayacak tek bir kelime söylemem istenmişti. Aptalca tabii ama ben de oyuna kandım ve “*içsavaş*” diye cevapladım, diyor Haneke;

“Hakikaten de öyle! Her gün birbirimizle giriştiğimiz savaş anlamında.”

Mutluluk'a inanmadığı da bir giz değil:

“Mutluluk denince benim aklıma bir *an* gelir.”

Ama ona göre, Bachmann'a kulak verilirse, *nezaket*, insan ilişkilerini iyileştirmek için bir çözüm olabilir.

Buna pek itirazı yok.

Budala durumuna düşmemek kaydıyla.

Filmlerinden uzak duranlar hatta nefret edenler var, dedim.

Herhalde bunu o da farkındadır.

“*Bir ahlakım var ama onu kimseye dayatmıyorum*” demiş.

“Tıpkı hayatta olduğu gibi, bütün gerçekliği bilemeyiz, sadece küçük parçalar bildiğimiz. Dünyayı algılamamız her zaman parçalıdır.”

İşte hep o parçaların filmlerini yaptı Haneke.

Keşke bugünkü hâlimizi, yükselen zihniyeti eklese o *parçalara*.

Keşke kendimizi orada, ona kızmak pahasına, bir hakikate değerken görsek.

“Bir davranışın bütün karmaşasını bir makale çerçevesinde, hatta bir film ya da kitapla kavramak mümkün değildir.

Her şeye rağmen buna kalkışıyorsanız, amacınız, insanları her şeyin yolunda gittiğine ikna etmektir.

Ama maalesef bu doğru değil.”

Filmlerinin özeti bu.

Kötü olan ise şu:

“İnsanların cesaretini kırıyorlar” diyor.

“Dünyayı anlamak için çaba harcamaya değmez diye düşündürüyorlar. Herkes kendine dönüyor.”

“*Hayatın maddileşmesi*” diye tanımlıyor buna o:

“Maddi dünyaların *iç dünyaları* ele geçirmesi.”

Sanıyorum çok daha derin bir şeyin peşinde Haneke:

“*Ütopya* diye bir şeyin olduğunu biliyorum.

Benim merak ettiğim, insanların buna nasıl uyum sağladıkları.”

Benim anladığım kadarıyla, tereddüttün nedeni galiba bu yazıyı bitirmek için ayırdığım şu sözleri:

“Baktığınız resmin, dinlediğiniz müziğin hakkını verebilmek için belli bir eğitime ihtiyaç var.

Ondan yoksunsanız yaya kalırsınız.”

Sonra, yapıtlarının, sürekli çalışmayı seçtiği oyuncuların üst estetik kalitesi hatırlatılınca, anadilinin büyük dağarcığına dönüyor:

“Almancada “*Geschmack*” deriz,

bir insan *zevk* sahibiyse *etik* sahibi de demektir.

Zevk sadece estetik bir mevzu değildir, saygıyı da içerir. Ötekinin acısına duyulan saygıyı.”

Kasım 2020

